

Rāznas ezera salas

«Kur debess mala, tur kāda sala»

#SIF_MAF2023

«Kur debess mala, tur kāda sala» 12 rakstu un foto cikla ietvaros kā negaidītā ceļojumā dosimies iepazīt Latgales salas, ar to saprotot salu ne tikai kā dabas veidojumu ūdenī, bet arī kā citu latgaliskās kultūrtelpas reāliju paudēju. Esiet gatavi ceļot kopā un atklāt ko jaunu!

Pirmais ceļojums mūs ir aizvedis uz Rāznas ezeru, lai kopā ar Dabas aizsardzības pārvaldes Latgales reģionālās administrācijas (DAP LRA) Dabas aizsardzības vecāko speciālistu Daini Tuču aplūkotu un iepazītu Rāznas ezera salas un to specifiku.

Pirms došanās ceļojumā, par Rāznas ezera salām uzzinām no DAP LRA vecākās ekspertes Sanitas Putnas, kura pastāsta, ka «Rāznas ezera Zosnas līcī atrodas sešas salas ar kopējo platību 16,3 ha. Visas Rāznas ezera salas ietilpst dabas lieguma zonā, kas atbilstoši Rāznas Nacionālā parka likuma 6. pantam izveidota, lai aizsargātu cilvēku darbības mazpārveidotās ekosistēmas, saglabātu retu un izzūdošu sugu atradnes, kā arī saglabātu īpaši aizsargājamās sugas un biotopus. Rāznas ezera salas atrodas privātpašumā, plašākai sabiedrībai tās nav apmeklējamas, lai gan nereti tiek izrādīta interese par salu apmeklējumu un atsevišķi tūrisma nozares uzņēmēji ir izteikuši idejas par tūrisma maršrutu izveidi līdz Rāznas ezera salām. Rāznas ezera salu augu un dzīvnieku valsts līdz šim ir mazpētītas. Divas no salām – Apšu salu un Augsto salu (Balbīti) aizņem mežaudzes. Arī pārējās salās ir koku apaugums, bet šajās salās pēc zemes lietojuma veida dominē lauksaimniecības zeme (pļavas un krūmāji).»

Kā stāsta D. Tučš, «Rāznas ezera salas atšķiras no citu ezeru salām, jo katrā ezerā ir kaut kas savs, tāpat katrai salai ir sava unikalitāte. Rāznas ezera salām raksturīgi, ka tās ir apaugušas ar liepām. Ja, piemēram, Ežezera salas ir apaugušas ar ozoliem, tad šeit ir liepu salas. Salas atšķiras lieluma un augstuma ziņā. Piemēram, tāda, kāda ir Augstā sala Rāznas ezerā – ar kalnu uz salas –, tādas salas nav nevienā citā ezerā. Vēl ir raksturīgi tas, ka Rāznas ezera salas nav applūstošas pavasarī, kā tas ir, piemēram, Lubāna ezerā. Tas ir tāpēc, ka ūdens līmenis Rāznas ezerā netiek regulēts, tas ir pastāvīgs, nav arī ūdens pieplūdes. Visas Rāznas ezera salas ir pieejamas, pie visām var piekļūt – kur ar laivu, kur pat peldot, ja tā ir tuvu krastam.

Sešām no Rāznas ezera salām ir oficiāli nosaukumi, pārējām – nē. Vismaz es neesmu dzirdējis. Salām nosaukumus ir devuši vietējie iedzīvotāji. Piemēram, Ezītis ir maza, kompakta saliņa, varbūt tāpēc tāds nosaukums. Salas ir reģistrētas arī kā privātpašums.»

Salu apmeklējumu, vējā plīvojot matiem, spīdot spožai saulei, sākam ar Rāznas ezera lielāko salu – Apšu salu, kas saukta arī par Lielo salu. Šī sala atdala Zosnas līci ezera rietumos no pārējās ezera tilpnes. Sala ir izstiepta ziemeļi – dienvidu virzienā, apaugusi ar kokiem, uz tās nav celtņu un nedzīvo neviens pastāvīgais iedzīvotājs. Tālāk dodamies, lai aplūkotu Gorņevas salu (*attēlā*), apmetot loku ap šo salu, kas kompakti iekārtojusi Rāznas vilņos. Kā nākamo pamanām Liepnieku, kur gan neredz augam nevienu pašu liepu.

Tuvojoties Rāznas ezera kompaktākajai salai, ko sauc par Ezīti, jāsaka, ka ne apaļās formas un kompakta dēļ to gribas saukt par Ezīti (*attēlā*), bet gan mirušo koku dēļ, kas kā eža adatas duras Rāznas debesīs. Ap Ezīti riņķo pa kādai sudrabkaijai, spīdinot saulē savus spārnus. Kā stāsta D. Tučš, «jau pagājuši padsmīti gadi, kopš kormorāni jeb jūras kraukļi šo saliņu ir nopostījuši. Kormorāni salu izvēlas, jo tur aug viņu dzīvei piemēroti koki. Sākumā tur

apmetās uz dzīvi maza kormorānu kolonija, un pamazām tie savairojās... Lai cīnītos ar kormorānu postošo ietekmi, Dabas aizsardzības pārvalde dod atļaujas kormorānu nomedīšanai. Biedrība «Rāznas ezers – cilvēkam un dabai» aicina medniekus, lai tie medī kormorānus. Tas palīdz paglābt gan salas, gan zivju resursus. Viens kormorāns dienā noķer vidēji 2 kg zivju. Tas nav tā, ka viņš tik daudz apēd, bet gan, piemēram, ieknābj zivij, to ķerot un nenokērot, un zivs iet bojā. Ešanai kormorāns izlieto vienu kilogramu zivju dienā. Ja ir simts kormorāni, tie jau ir simts kilogrami zivju dienā. Viens zvejnieks nekad tik daudz nenozvejo dienā. Reizēm pat vienu zivi nenokē... Kormorāns noteikti ir visproduktīvākais zvejnieks. Kormorāns ir arī labs nirējs, turklāt kormorāns nedodas ķert zivis viens, viņi to dara barā. Ar spārniem sadzen zivis, un tad ķer. Viņi ir ļoti gudri bara putni, kuri medī ļoti veiksmīgi. Tur, kur dzīvo kormorāns, apakšā ir melna zeme. Visi augi ir iznīcināti pilnībā.»

Tālāk dodamies Apaļās salas virzienā. No attāluma tā patiešām izskatās kā maza zemeslode Rāznas plašumos. Tikai piebraucot tuvāk, var pamanīt ka Apaļajai salai ir tāda kā «astīte», kas, iespējams, to notur pie zemes. D. Tučš stāsta: «Tagad šo salu apdzīvo sudrabkaijas. Sudrabkaijas ir atkritumu vācējas. Tās salu pārvērš par miskasti, jo velk uz salas visu, kas spīd, katru plastmasas maisiņu. Viņas tur savēl visneiedomājamos atkritumus. Tas ir un izskatās briesmīgi. Sudrabkaijām vajag atklātu vietu, lai salas vidū nebūtu koku, kā tas ir Apaļajā salā. Tur, kur aug šobrīd mazi krūmiņi, tur ir sudrabkaiju kolonija. Visi priecājas par sudrabkaijām, bet patiesībā tās ir ļoti netīrīgi putni. Viņas ligzdo uz zemes, un apkārt ap ligzdām ir netīrība. Liela vēja laikā visa šī netīrība tiek iepūsta ezerā. Sudrabkaiju kolonijai kļūstot lielākai un līdz ar to izģāztuvei uz salas tāpat, mēs plānojam rīkot talku, lai sakoptu salu un atbrīvotu no minētajiem atkritumiem.

Katru dienu gadās arī redzēt pa kādam jūras ērglim. Piemēram, šodien redzējām zivju ērgli. Ligzdot gan viņi te neligzdo, jo ligzdošanai vajag klusumu. Te viņi barojas.»

Turpinot ceļojumu Rāznas vilņos, jau iztālēm labi manāma kāda sala, kura nes Augstās salas vārdu (*attēlā*). Sala tiek dēvēta arī par Balbītes salu. Šī ir tā sala, kuru ir iespējams mums arī apmeklēt un skatīt «no iekšpusēs». D. Tučš stāsta, ka esot dzirdējis nostāstu, ka Zosnas muižkungs licis uzbūvēt šo paaugstinājumu uz salas, izveidojot kalnu. Laikam tāpēc sala ieguvusi arī savu nosaukumu. Varbūt pats muižkungs te gribējis dzīvot vai atpūsties, jo līdz ar kalna uzbūvēšanu visa apkārtnē no salas kļuvusi ļoti pārredzama. Salas «pievelk» visos laikos, arī mūsdienās. Uz salas vēlas atpūsties un to apdzīvot. Salas bijušie īpašnieki uzbūvējuši te lapeni un sastādījuši purpura krāsas ceriņus. Blakus ceriņiem zied pilādzis, savvaļas ģērānijas un cietā virza. Kaut kur mana pa kādai efeju sētložņai. Balts, rozā, violets... «Te vasarās ir pilns ar meža zemenēm. Laikam zemenēm patīk, ka apkārt ir koki un daudz saules. Visa sala ir apaugusi ar liepām. Un kāda smarža ir to ziedēšanas laikā!» saka D. Tučš.

«Brīvdienās sanāk pievērst lielāku uzmanību notiekošajam ap ezeru un ezerā, tai skaitā arī salām, jo cilvēki dodas atpūsties pie dabas, un dažādi pārkāpumi var gadīties pat nezinašanas dēļ. Piemēram, kaut vai ugunsкура kurināšana ezera krastā ir aizliegta. To drīkst darīt tikai tam speciāli ierīkotās vietās. Katru dienu jau nevar izsekot, pamanās kādreiz kāds uzcelt telti un pārnākt uz kādas no Rāznas salām... Re, kur dzīvo cits salas iemītnieks – bebrs! Jau pāris kokus «nozāģējis» savām vajadzībām. Tam liegumi neeksistē!» stāsta Dainis.

Iestūrējot Dukstigala līcī, ir iespēja aplūkot visas četras šeit esošās salas, kurām nav oficiālu nosaukumu, tikai īpašumu nosaukumi. Trim no salām paslīdam garām, taču vienu no salām aplūkojam klātienē. Jau pa gabalu redzams, ka uz salas ir uzbūvēta pamatīga koka ēka, diemžēl – neapdzīvota un pamesta. Salas vilinājums izrādījies tikai nepiepildīts sapnis.

Jautāts, cik cieši saistītas salas un tūrisms, D. Tučš stāsta, ka «katram interesentam ir iespēja apbraukāt un aplūkot no attāluma Rāznas ezera salas. Tiek pat piedāvāts tāds maršruts. To parasti piedāvā vietējie tūrisma nozares uzņēmēji, kuriem ir nokārtota atļauja, lai to varētu darīt. Rāznas līčos gan ir aizliegts iebraukt. Rāznas Nacionālā parka statuss palīdz saglabāt dabas resursus, ierobežota ir ezera krastu un salu apbūve. Ir lietas, kas ir atļautas ezera krasta iedzīvotājiem, bet ir lietas, kas ir aizliegtas vai ierobežotas. Individuālajos noteikumos viss ir atrunāts. Cilvēks, pērkot īpašumu, to zina. Dabas aizsardzības pārvaldei ir kameras. Ja kāds izdomā patvaļīgi doties uz salu un kurināt ugunsķuru, tas tiks pamanīts un pienāksies sods.»

Salas ir pluss vai apgrūtinājums, uz šo jautājumu atbildot, D. Tučš saka, ka «salas viennozīmīgi ir pluss no ainaviskā viedokļa. Arī zivīm ir vairāk vietu, kur nārstot. Zivīm nevajag peldēt tālu uz krastu, lai nārstotu, jo salas ir tuvāk. Pie salām arī ūdens ir siltāks. Putni apdzīvo salu kokus un krūmus. Uz Lielās un Apšu salas es esmu redzējis alni. Viņš tur ir aizpeldējis. Es vairākas reizes esmu saticis Rāznā peldošu alni. Viņš uz salas nokļūst mierā un klusumā, nav nekādu apdraudējumu, vilki neķer. Tāpat reizēm arī stīnas dzīvo uz salām. Vietējie zemnieki kādreiz govīs veda ganīties uz salām. Ielika laivā un pārveda, jo zemes un ganību bija ļoti maz. Reizēm brauca un pļāva uz salām sienu.

Ziemā ir tā, ka Rāzna aizsalst pilnībā, protams, aukstā ziemā. Tad uz salām var droši doties pārgājienā. Reizēm, ja nav sniega, cilvēki ar slidām dodas paslīdot pa Rāznas ezeru. Tāpat aizslido arī līdz kādai no salām.»

Jautāts, kas savā darbā patīk visvairāk, Dainis atzīst – «lai arī oficiāli ir daudz priekšnieku, galvenā priekšiece ir daba. Tā ir iespēja plānot darbu un veidot darba grafiku pašam, un doties dabā. Protams, ir arī bīstamas situācijas. Ja Rāznā ir vilņi, tad braukšana arī ir pavisam cita – ne tā, kā šodien, kad ūdens ir kā spogulis. Tad ir jādodomā, kā braukt, ir jāizvērtē situācija. Lai arī vējš pūš no vienas puses, reizēm vilņi tiek sagriežti. Vēja plūsmas parasti griež ap salām. Tās maina vēja plūsmu. Ziemā pārvietojos ar sniega motociklu. Rāznā pārvietoties ar sniega motociklu var tikai zvejnieki un tūrisma pakalpojumu sniedzēji, kuri ved interesentus pa noteiktu maršrutu. Ziemā ir jāpazīst ūdenstilpne. Bet cik skaisti izskatās krasti, kad ir apledojuši... Īpaši, kur ir stāvkrasti vai akmeņi. Fotografē brauc un fotografē šo dabas brīnumu.»

Esot Rāznas ezera ūdeņos, viennozīmīgi jāatzīst, ka, vērojot ezeru no krasta, paveras pavisam cits skats. To, ko var redzēt, esot ezera vidū, to var tikai ieskicēt, to ir vērts izbaudīt un redzēt ar savām acīm. Salu vilinājums arvien dzīvs!

Paldies par palīdzību raksta sagatavošanā DAP LRA Rāznas Nacionālā parka dabas centra vadītājai Regīnai Indriķei, DAP LRA dabas izglītības speciālistei Diānai Seleckai, DAP LRA vecākajai ekspertei Sanitai Putnai!

Teksts – Ineta Atpile-Jugane
Foto – Arita Atpile-Dona

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Par projekta «Kur debess mala, tur kāda sala» (Nr. 2023.LV/RMA/02) rakstu saturu atbild b-ba «Latgolys entuziastu grupa Bīdīs»».

MAF
Mediju atbalsta fonds